

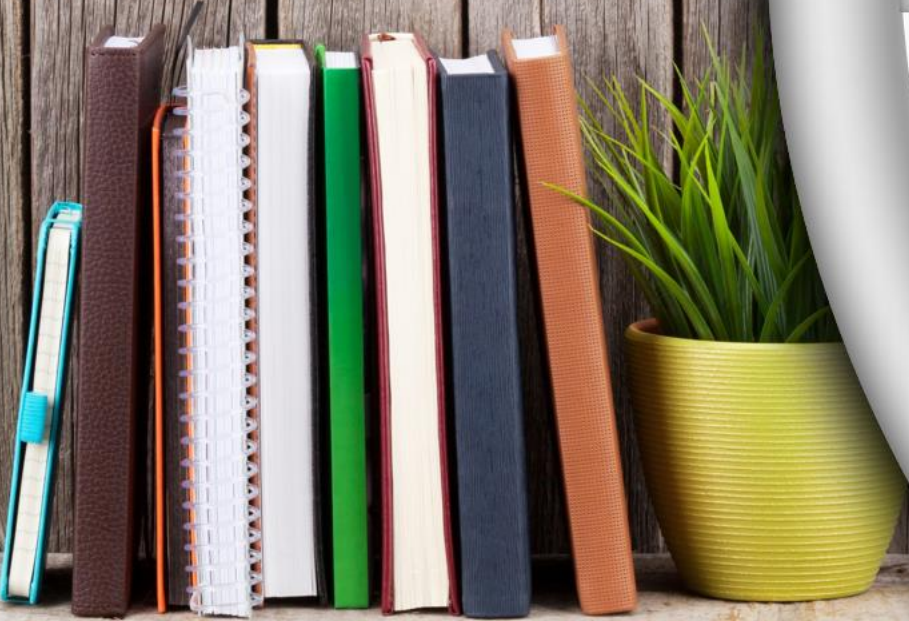

FELSEFE

10. SINIF

2. ÜNİTE FELSEFE İLE DÜŞÜNME

Düşünme ve Akıl Yürütmenin Temel Kavramları

Atina'da Demokrasi

Demokrasi sözcüğünün etimolojik kökeni Antik Yunanca 'demos' ve 'kratos' kelimelerinden oluşur ve 'halkın gücü ya da halkın iktidarı' anlamına gelir. Demokrasi MÖ 5. yüzyılda Antik Yunan'ın kent devleti olan Atina'da ortaya çıkmıştır. Tüm yurttaşlar kentin yönetimine ilişkin kararlar verirler ve bu yönetimin nasıl olması gerektiği konularında oy kullanırlar. Atina'da yaşayan herkes oy kullanamıyordu. Oy kullanmak için öncelikle özgür olmak, Atinalı olmak, erkek olmak ve yirmi yaşında olmak gerekiyordu. Bu durumda da köleler ve kadınlar oy kullanamıyordu.

GÖRÜŞ

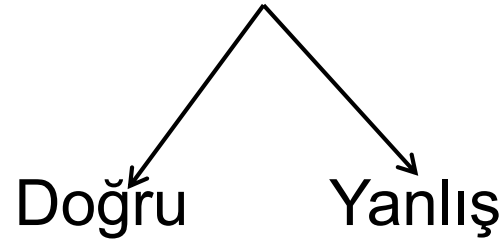
- İnsanın olay, varlık veya ortaya atılan düşüncelere dair bir anlayış geliştirmesi olarak tanımlanabilir. Anlayış geliştirme, kişinin hayatı anlaması ve hayata dair ilke ve kurallar koyabilmesidir.
- Görüşlerin bir kısmı kalıp yargı veya ön yargılardan oluşabilir. Hiçbir kalıp yargı veya ön yargı geçerli bir argümantasyona temel oluşturamaz.

ÖNERME

- Önerme bir yargı bildiriminde bulunan cümledir.
- Önermelerin doğruluk değeri vardır. Yargı cümlesi olarak tanımlandıkları için önermelerin bir doğruluğa ya da yanlışlığa denk gelmesi gerekir.

Sokrates bir filozoftur.

- Yargı bildirdiği için bir önermedir.
- Bir doğruluk değeri alır.

Önerme Çeşitleri

Niteliklerine Göre Önermeler

- Olumlu Önerme: Sokrates ölümlüdür.
- Olumsuz Önerme: Sokrates ölümlü değildir.

Niceliklerine Göre Önermeler

- Tümel Önerme: Bütün insanlar ölümlüdür.
- Tikel Önerme: Bazı insanlar ölümlüdür.
- Tekil Önerme: Sokrates ölümlüdür.

Atina'da Demokrasi

Demokrasi sözcüğünün etimolojik kökeni Antik Yunanca 'demos' ve 'kratos' kelimelerinden oluşur ve 'halkın gücü ya da halkın' iktidarı anlamına gelir. Demokrasi MÖ 5. yüzyılda Antik Yunan'ın kent devleti olan Atina'da ortaya çıkmıştır. Tüm yurttaşlar kentin yönetimine ilişkin kararlar verirler ve bu yönetimin nasıl olması gerektiği konularında oy kullanırlar. Atina'da yaşayan herkes oy kullanamıyordu. Oy kullanmak için öncelikle özgür olmak, Atinalı olmak, erkek olmak ve yirmi yaşını olmak gerekiyordu. Bu durumda da köleler ve kadınlar oy kullanamıyordu.

ARGÜMAN

- Argüman iyi nedenler vererek ikna etme girişiminde bulunmaya denir. Bir sonuç ile o sonucu desteklemeyi amaçlayan öncüllerden oluşan bir önermeler kümesine argüman denir.
- Felsefede argüman, filozofun görüşünü temellendirmek için kullanmış olduğu kanıtlardır. Argümanlar akıl yürütme ilkelerine uygun olmalı ve kendi içinde tutarlılık göstermelidir.
- Argüman ile retorik birbirinden farklıdır.

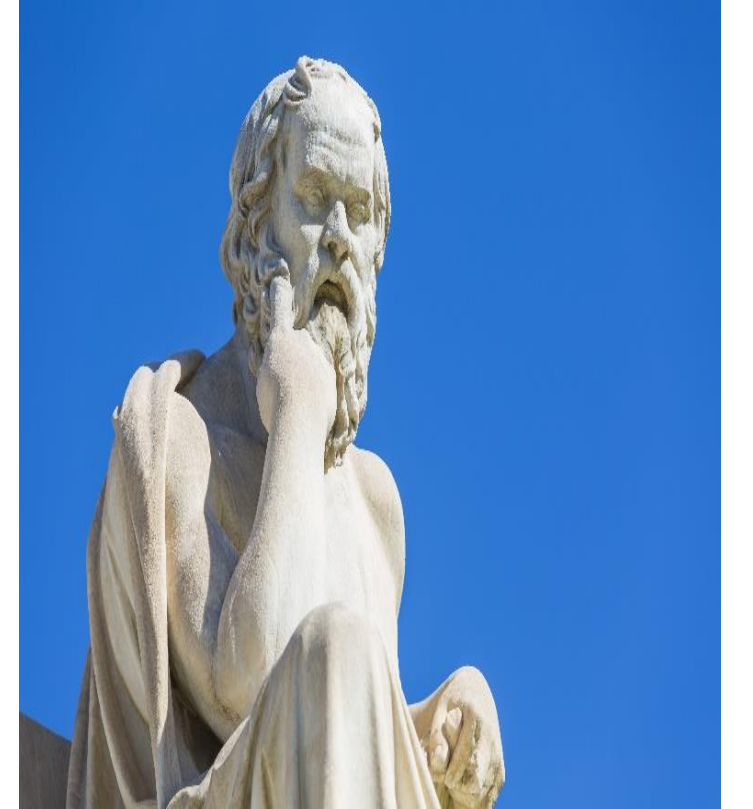
Argüman Örnekleri

“Kimse bilerek kötülük yapmaz.”

Sokrates

1. Öncül: Kötülük yapan insan en fazla kendine zarar verir.
2. Öncül: Hiç kimse bilerek kendine zarar vermez.
- 3.Öncül: Kendine zarar vermek bilgisizlikten doğan bir kötülüktür.

Sonuç: O halde hiç kimse, bilerek kötülük yapmaz.

Anselmus'un Ontolojik Argümanı:

1. Öncül: Tanrı en yüce mümkün olan varlıktır.
2. Öncül: Tanrı en azından herkesin aklında ya da anlayışında vardır.
3. Öncül: Akılda olan en yüce varlık gerçekte olan en yüce varlık kadar yüce olamaz.
4. Öncül: Eğer Tanrı yalnızca akılda en yüceyse o zaman varlığı mümkün olan en yüce varlık olamaz.

Sonuç: O zaman Tanrı akılda olduğu gibi gerçekte de vardır.

Safsatalar

- Safsata akıl yürütmedeki mantık ilişkisinin yanlış kurulması anlamına gelir ve kesinlikle o sonucun yanlış olduğu anlamına gelmez. Safsata bir argümanın sonucuna yanlış varıldığı anlamına gelir.

1. Kısır Döngü Safsatası

- Kısır döngüde sonuca varılırken kullanılan öncüllerde bir akıl yürütme faaliyeti gerçekleştiriliyormuş gibi görünmesine rağmen aslında ‘akıl A noktasından yine A noktasına” varır.
- Kısır döngü iki şekilde olabilir:

X, X’in doğru olduğunu söylemektedir.
O halde X doğrudur.

Ahmet masummuş.
Nereden biliyorsun?
Ahmet söylüyor.

1. Kısır Döngü Safsatası

X, doğrudur çünkü Y.

Y doğrudur çünkü X.

O halde X doğrudur.

- Şehrin merkezi burasıdır. Çünkü gençler eğlenmek için hep buraya geliyor.
- Peki neden burasını tercih ediyorlar?
- Çünkü burası şehrin merkezidir.

2. İspatlama Mecburiyeti:

- “Aksi ispatlanamadığı sürece doğrudur.”
- Safsatacı iddiasını, aksi kanıtlanamadığı için doğru sayma niyetindedir. Oysa ispat yükümlülüğü iddia sahibine aittir.

X'in yanlış olduğu ispatlanamamıştır.
O halde X, doğrudur.

Zülal, evrenin sonsuz olduğunu söyledi. Fakat bunu ispat edemediğine göre demek ki evren sonsuz değildir.

3. Çoğunluğa Başvurma

- Bir fikri delilleriyle ortaya koymak yerine çoğunluğun genel kanısına atıfta bulunarak karşı fikri çürütmeye çalışmaktır.

A kişi X iddiasındadır.

Pek çok kişi de X iddiasındadır.

O halde X doğrudur.

Sinema filmini Ali güzel bulmuş.

Çoğu kişi de Ali gibi düşünüyor.

O halde sinema filmi güzeldir.

Akıl Yürütmeler

Felsefe kendisini akla dayanan nedenlerle meşru kılmak veya haklı çıkarmak iddiasında bir zihinsel etkinliktir.

I. KANT

- Akla dayanan nedenler: İnsanın her türlü deneyi, gözlemi bunlara dayanan her türlü akıl yürütmesidir.
- Haklı çıkarmak veya meşrulaştırmak: Herhangi bir önermeyi, bu önermeyi ileri sürmeyi mümkün kılan kanıt, temel veya gerekçelerle ortaya koymadır.

- Akıl yürütmek ya da çıkarım yapmak en az iki önerme arasındaki ilişki sonucu, birinden diğerini çıkarma yani bir veya birkaç önermeden yeni bir önerme çıkarmaktır.
- Temele konulan önermelere ‘öncül’, çıkarılan yeni önermeye de ‘sonuç’ denir.
- Akıl yürütme öncül veya öncüllerden sonuç çıkarma işlemidir.

1. Tümdengelim (Dedüksiyon)

- Doğru tümel öncüllerden zorunlu olarak doğru tümel veya tikel sonuç çıkarmaya denir.
- Tümdengelim akıl yürütmeler, öncüller doğru kabul edildiği takdirde zorunlu olarak geçerli olan akıl yürütmelerdir: Bu akıl yürütme; özne hakkında yeni bir bilgi vermez, ilk yargıda verilen ifadenin tekrar edilmesini sağlar.

Tümdengelim Örnekleri

Tüm insanlar akıllıdır.

Tüm akıllılar düşünür.

O halde tüm insanlar düşünür.

Tüm insanlar ölümlüdür.

Sokrates de insandır.

O halde Sokrates de ölümlüdür.

2. Tümevarım (Endüksiyon)

- Aklın tikelden tümele, parçadan bütüne, özelden genele doğru çıkarım yapmasıdır.
- Özel veya tekil önermelerden genel veya tümel önermelere doğru yapılan akıl yürütmeler şeklindedir.

Tümevarım Örnekleri

Gözlemlediğim birinci cisim yere düştü.

Gözlemlediğim ikinci cisim yere düştü.

Gözlemlediğim üçüncü cisim yere düştü.

Gözlemleyebildiğim son cisim de yere düştü.

O halde tüm cisimler yere düşer.

3. Analoji

- Analoji iki şey arasındaki benzerliğe dayanır.
- Bir nesne ya da olay hakkında ileri sürülen bir yargı, ona benzeyen başka bir nesne ya da olay için de geçerlidir.
- Analojide öncül ve sonuç arasında **zorunlu** bir ilişki **yoktur**. Sadece ilk önerme, ikinci önermeyi desteklemektedir.

Analoji örnekleri

Dünya'nın atmosferi vardır ve üzerinde canlılar yaşar.

Mars'ta da atmosfer vardır.

O halde Mars'ta da canlılar yaşayabilir (yaşaması gerekir).

TUTARLILIK ve ÇELİŞİKLİK

- Tutarlılık, felsefi akıl yürütmelerin çelişki içermeyen sağlam akıl yürütmeler olmasını ifade eder.
- Filozofların ortaya koyduğu düşünceleri sistemli kılan ve oluşturdukları akımların günümüze kadar gelmesini sağlayan sebep kendi içinde **tutarlı** olmalarıdır.

TUTARLILIK

Tüm idealist filozoflara göre gerçek varlık düşünce cinsindedir.

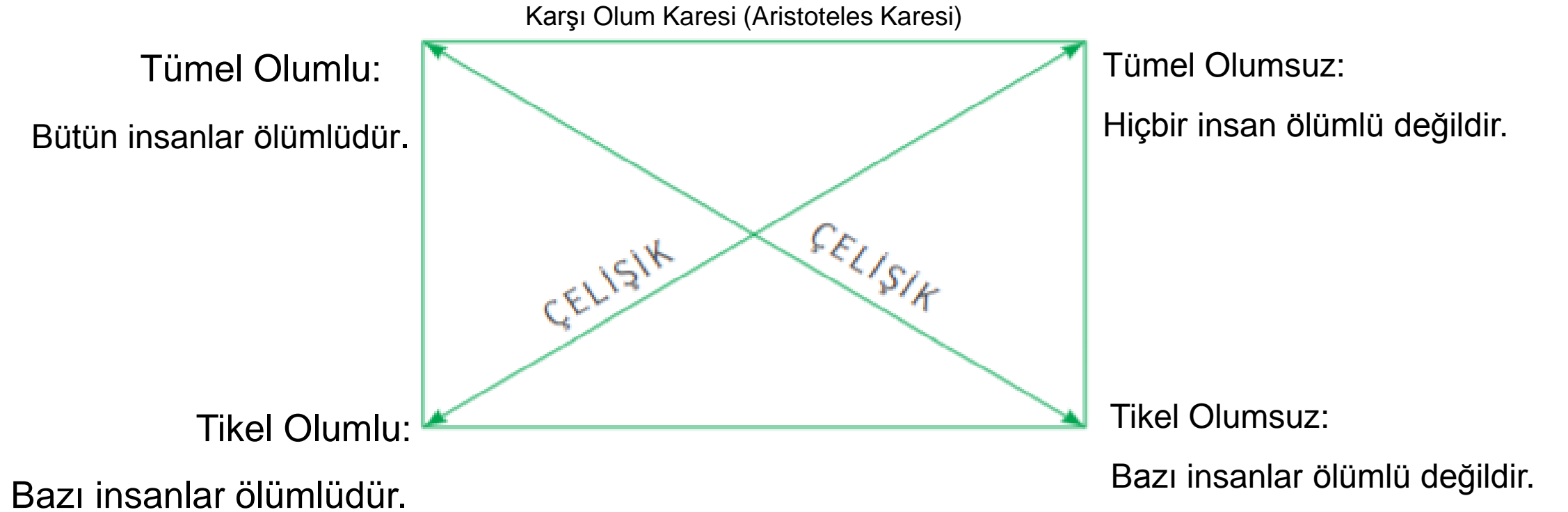
Platon idealist bir filozoftur.

O halde Platon'a göre de gerçek varlık düşünce cinsindendir.

ÇELİŞİKLİK

- Önergelerin hem niteliği hem de niceliği farklı ise bu önermeler birbiriyle çelişiktir.
- Çelişiklik, bir ifadenin aynı anda, aynı şekilde hem doğru hem de yanlış olduğunu iddia etmek demektir.
- Çelişik önermeler felsefi sistemi zayıflatır.

Çelişiklik

Doğruluk ve Gerçeklik

Doğruluk

- Doğruluk bir düşüncenin, bir yargının, bir önermenin gerçeğe uygunluğudur.
- Akıl yürütmede geçen doğru ya da yanlış terimleri bilgi alanıyla ilgili olup bir önermede, yargıda ya da cümlede açığa çıkar.
- Doğruluk bilgi doğrusu ve mantık doğrusu olmak üzere ikiye ayrılır.

Bilgi Doğrusu

- Olgusal önermeler, bilgi doğrusu olarak da ifade edilir ve önermedeki yargılar deney ve gözlem yoluyla test edilir. Kesin olarak doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir önermelerdir.
- Bir önermede dile gelen yargı, önermede yer alan nesneyle uyumlu ise bu önerme doğrudur.

Su belli sıcaklıkta kaynar.

Mantık Doğrusu

- Mantık doğrusunda bilginin gerçeğe uygun olup olmadığı değil verilen önermelerin tutarlığı ile ilgilidir.
- Doğruluğu tamamen akıl yoluyla temellendirilen bilgilerdir.

Bütün x'ler y'dir.

Bütün y'ler z'dir.

O halde x'ler z'dir.

Gerçeklik

- Gerçeklik var olan her şeydir. Felsefe içinse gerçeklik kapsamı içine soyut varlıklar ve somut varlıklar girer. Soyut varlıklar duyuları aşan varlıklardır. Somut varlıklar ise zamanda ve mekânda yer alan varlıklardır.
- Gerçeklik varlığa ilişkin, var olan bir şeyi ifade eder ve varlık felsefesinin terimidir.
- Doğruluk ise var olan üzerine bir yargıda bulunma durumudur. Doğruluk var olana ilişkin bir yargıya ya da önermeye aittir. Doğruluk ve gerçeklik ilişki halindedir. Ama aynı şey değildir.

Temellendirme

- Gerçeklik üzerine olan bilgiyi ifade eden önermelerin dayanaklarını ortaya koymaktır.
- Felsefe, sorularla başlayan kavramsal ve akla dayalı bir etkinliktir. Bu nedenle felsefi soruların yanıtları gözlem, deney ve araştırma yaparak veri toplamakla verilemez.
- Sorulan sorulara verilen yanıtlar yani ortaya konulan görüşler kendi içinde tutarlı bir biçimde, çelişkiden arındırılarak temellendirilmeye çalışılır.